

УДК 631.3

Я. М. Мартинишин

к. е. н., доцент

Білоцерківський державний аграрний університет

**АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧИНИ ЗАЛЕЖНО
ВІД РЕМОНТНО-ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ І СТАНУ МАШИН
ОКРЕМИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Викладено економіко-статистичний інструментарій для аналізу та прогнозування обсягів виробництва яловичини залежно від ремонтно-технічного обслуговування і стану машин окремих технологічних процесів в аграрних підприємствах.

Для отримання максимальних обсягів виробництва яловичини при заданому ресурсному потенціалі аграрного підприємства у тій чи іншій природно-економічній зоні або регіоні необхідно, щоб механізовані технологічні процеси (напування, годівля, створення мікроклімату) виконувалися згідно з науково-обґрунтованими зоотехнічними вимогами. Усіляке відхилення від цих вимог, у тому числі за рахунок погіршення стану

машин та їх відмови, а відтак низької якості виконання робіт та зупинок технологічних процесів, призводить до недовипуску і втрати продукції.

Дослідження математичної залежності зміни продуктивності великої рогатої худоби на відгодівлі від ремонтно-технічного обслуговування і стану машин окремих технологічних процесів дозволяє створити надійну методологічну основу та інструментарій для її аналізу й прогнозування, що є актуальною науковою і практичною проблемою, яка часто привертала увагу вчених [1–5], але й досі залишається невирішеною. Розв'язання її і є метою даної роботи.

У результаті появи різних гіпотез та попереднього теоретичного аналізу (з використанням методів групування і графічного) нами виявлено основні фактори, що визначають вплив ремонтно-технічного обслуговування і стану машин окремих технологічних процесів на продуктивність тварин, встановлена безпосередність причинно-наслідкових зв'язків між цими факторами і продуктивністю. Це дало змогу побудувати статистичні моделі їхніх взаємозв'язків у загальному алгебраїчному вигляді. Причому для кожного зв'язку будували по кілька моделей: починаючи з найпростішої лінійної моделі, яка з меншою точністю відображає зв'язок, але легше піддається економічній інтерпретації, і закінчуючи складними, нелінійними, які точніше описують зв'язки. Їх вигляд такий:

$$\tilde{Y}_i = a_0 + a_1 X_i - a_2 \xi_i; \tilde{Y}_i = a_0 + a_1 X_i - a_2 \xi_i^n, \quad (1)$$

де $\tilde{Y}_i$ – результативний показник моделі (продуктивність великої рогатої худоби на відгодівлі), залежний від ремонтно-технічного обслуговування і стану машин i -го технологічного процесу, кг приросту живої маси на 1 голову; X_i , ξ_i – факторні показники моделі, відповідно – повнота виконання планово-запобіжного ремонтно-технічного обслуговування і спрацювання машин i -го технологічного процесу, %; a_0 , a_1 , a_2 – параметри моделі; n – показник ступеня; i – номер технологічного процесу виробництва яловичини.

Розрахунок показників-факторів здійснюється за формулами:

$$X_i = \frac{N_{\phi i}}{N_{ni}} \cdot 100; \xi_i = \frac{\Delta B_i}{B_i} \cdot 100, \quad (2)$$

де $N_{\phi i}$, N_{ni} – річна кількість планово-запобіжних ремонтно-технічних обслуговувань машин i -го технологічного процесу, відповідно фактична та нормативна (згідно із Системою планово-запобіжного ремонту і технічного обслуговування сільськогосподарської техніки); B_i , ΔB_i – відповідно балансова вартість і сума спрацювання машин i -го технологічного процесу, грн.

Результати дослідження

Для побудови числових статистичних моделей продуктивності великої рогатої худоби на відгодівлі використано дані спеціально

організованого вибіркового статистичного спостереження у різних природно-економічних зонах України. При підготовці вихідної інформації використовувався спосіб “роко-підприємство”. Кількість одиниць спостереження (роко-підприємств): всього – 150, у тому числі Степ – 50, Лісостеп – 50, Полісся – 50. Вихідна інформація повністю задовольняла вимоги статистичного моделювання (достатність одиниць спостереження, достатність варіації результативної і факторної ознак, погодженість розподілу одиниць спостереження з нормальним розподілом). Обчислення здійснювалися на комп’ютері за стандартною програмою. З усіх достовірних статистичних моделей для кожного зв’язку залишали по дві: у першу чергу ту нелінійну, що характеризувалася найбільшою щільністю зв’язку (з максимальним множинним індексом кореляції L); другу – лінійну, найбільш просту з точки зору економічної інтерпретації (з множинним коефіцієнтом кореляції R). Причому для кожного зв’язку за допомогою коефіцієнта криволінійності доводилася правомірність застосування лінійної моделі (як менш достовірної). Здійснена оцінка достовірності параметрів моделей (за критерієм Стюдента) і моделей в цілому (за критерієм Фішера) при імовірності 0,95 підтвердила їхню високу надійність для вирішення практичних задач з аналізу та прогнозування. Розроблені числові статистичні моделі подано у таблиці 1.

Слід зауважити, що у таблиці 1 статистичні моделі продуктивності великої рогатої худоби розраховані у відносних одиницях (в.од.). Щоб побудувати реальну (відкориговану) модель продуктивності для конкретних умов експлуатації та ремонту машин, необхідно параметри табличної моделі помножити на коефіцієнт коригування:

$$K_y = \frac{Y_i^*}{\tilde{Y}_i}, \quad (3)$$

де Y_i^* , $\tilde{Y}_i$ – продуктивність великої рогатої худоби на відгодівлі при певних значеннях факторів, відповідно фактична (кг/гол.) в умовах конкретного аграрного підприємства (або регіону) і розрахункова (в. од.).

За допомогою отриманих лінійних моделей продуктивності великої рогатої худоби на відгодівлі можна робити глибокий економіко-математичний аналіз та різноманітні розрахунки. Так, використовуючи коефіцієнти регресії (a_1 , a_2), визначається ступінь впливу відповідного фактора (X_i , ξ_i) на результативний показник (Y_i) при фіксованому положенні (на середньому рівні) іншого фактора та напрям зв’язку: при зміні кожного фактора на одиницю показник зміниться на відповідний коефіцієнт регресії; додатне значення коефіцієнта означає, що зв’язок прямий, від’ємне – зворотний. Знаючи розмах варіації кожного з факторів, можна встановити максимальну зміну результативного показника. За множинним (D) і частковими (d_1 , d_2) коефіцієнтами детермінації робиться висновок, яка частка варіації досліджуваного показника пояснюється впливом відповідно всіх (X_i та ξ_i) чи окремо взятого (X_i або ξ_i) факторів, що входять до складу моделі.

Таблиця 1. Статистичні моделі (лінійні й нелінійні) і характеристики для економічного аналізу та прогнозування приросту живої маси великої рогатої худоби Y (у відносних одиницях) залежно від повноти виконання планово-запобіжного ремонтно-технічного обслуговування X (%) і спрацювання ξ (%) машин окремих технологічних процесів

Степ	Лісостеп	Полісся	По Україні
1. Напування			
$\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0003103X_1 - 0,0000962\xi_1$ $\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0003351X_1 - 0,0002091\xi_1^{0,8}$ $d_1 = 0,38; d_2 = 0,11; D = 0,49$ $R = 0,70; I = 0,76$	$\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0002729X_1 - 0,0000764\xi_1$ $\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0002951X_1 - 0,0001661\xi_1^{0,8}$ $d_1 = 0,43; d_2 = 0,13; D = 0,56$ $R = 0,76; I = 0,80$	$\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0002518X_1 - 0,0000655\xi_1$ $\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0002724X_1 - 0,0001421\xi_1^{0,8}$ $d_1 = 0,42; d_2 = 0,11; D = 0,53$ $R = 0,73; I = 0,77$	$\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0002838X_1 - 0,0000823\xi_1$ $\tilde{Y}_1 = 1 + 0,0003067X_1 - 0,0001789\xi_1^{0,8}$ $d_1 = 0,48; d_2 = 0,15; D = 0,64$ $R = 0,80; I = 0,86$
2. Годівля			
$\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0002283X_2 - 0,0000776\xi_2$ $\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0002486X_2 - 0,0001684\xi_2^{0,8}$ $d_1 = 0,43; d_2 = 0,13; D = 0,56$ $R = 0,75; I = 0,79$	$\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0002012X_2 - 0,0000664\xi_2$ $\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0008194X_2 - 0,0001444\xi_2^{0,8}$ $d_1 = 0,46; d_2 = 0,13; D = 0,59$ $R = 0,77; I = 0,83$	$\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0001814X_2 - 0,0000544\xi_2$ $\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0001979X_2 - 0,0001180\xi_2^{0,8}$ $d_1 = 0,44; d_2 = 0,11; D = 0,55$ $R = 0,74; I = 0,80$	$\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0002098X_2 - 0,0000713\xi_2$ $\tilde{Y}_2 = 1 + 0,0002289X_2 - 0,0001547\xi_2^{0,8}$ $d_1 = 0,51; d_2 = 0,16; D = 0,67$ $R = 0,82; I = 0,88$
3. Створення мікроклімату			
$\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001814X_3 - 0,0000599\xi_3$ $\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001951X_3 - 0,0001301\xi_3^{0,8}$ $d_1 = 0,41; d_2 = 0,14; D = 0,55$ $R = 0,74; I = 0,80$	$\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001621X_3 - 0,0000503\xi_3$ $\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001745X_3 - 0,0001093\xi_3^{0,8}$ $d_1 = 0,40; d_2 = 0,13; D = 0,53$ $R = 0,73; I = 0,78$	$\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001548X_3 - 0,0000433\xi_3$ $\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001666X_3 - 0,0000941\xi_3^{0,8}$ $d_1 = 0,39; d_2 = 0,11; D = 0,50$ $R = 0,71; I = 0,77$	$\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001696X_3 - 0,0000543\xi_3$ $\tilde{Y}_3 = 1 + 0,0001821X_3 - 0,0001179\xi_3^{0,8}$ $d_1 = 0,46; d_2 = 0,16; D = 0,62$ $R = 0,79; I = 0,84$

Висновки

1. При збільшенні повноти виконання планово-запобіжного ремонтно-технічного обслуговування машин названих технологічних процесів (X_1, X_2, X_3) на 1 пункт приріст живої маси великої рогатої худоби збільшується відповідно на 0,00028, 0,00021, 0,00017 в.од. та в цілому на 0,00066 в.од. При переході господарства від післявідмовного організаційно-технологічного принципу обслуговування ($X_1, X_2, X_3 = 0\%$) до запобіжного ($X_1, X_2, X_3 = 100\%$) приріст живої маси стане більшим на 0,066 в.од., або на 6,6%. Отже, ті господарства, що здійснюють ремонтно-технічне обслуговування за післявідмовним або частково запобіжним принципом, недоотримують до 6,6% продукції.

2. При збільшенні спрацювання машин технологічних процесів (ξ_1, ξ_2, ξ_3) на 1 пункт приріст живої маси великої рогатої худоби зменшується відповідно на 0,00008, 0,00007, 0,00005 в.од. та в цілому на 0,00020 в.од. При повному спрацюванні машин ($\xi_1, \xi_2, \xi_3 = 100\%$) недовипуск продукції сягатиме до 2,0%.

3. Варіація приросту живої маси великої рогатої худоби зумовлюється комплексом вказаних факторів на 64%, у тому числі повнотою виконання планово-запобіжного ремонтно-технічного обслуговування на 48%, спрацюванням машин – на 16% (у середньому щодо всіх технологічних процесів).

Аналогічно можна зробити висновки й у розрізі природно-економічних зон України.

На основі отриманих нелінійних моделей можливі різного роду прогнози, оскільки вони більш точно відображають досліджувані закономірності ($I > R$). Однак для цього можна використовувати й лінійні моделі, які є менш точними, але достатньо достовірними та надійними для практичних розрахунків. Підставляючи у статистичні моделі задані значення факторів для певних виробничих умов, можна визначити очікувані (теоретичні) значення результативних показників – обсяги виробництва яловичини в аграрних підприємствах.

Література

1. Анилович В.Я., Карпов В.Г. Обеспечение надежности сельскохозяйственной техники. – К.: Техника, 1989. – 125с.
2. Гмошинский В.Г. Инженерное прогнозирование.–М.: Энергоиздат, 1982. –207с.
3. Пасечников Н.С. Научные основы технического обслуживания машин в сельском хозяйстве.–М.: Колос, 1983.–302с.

4. *Погорельй Л.В. и др.* Научные основы повышения производительности сельскохозяйственной техники /*Л. В. Погорельй, В. Г. Бильский, Н. П. Кононенко.* – К.: Урожай, 1989. – 240с.

5. Статистическое моделирование и прогнозирование. / Под ред. *А.Г. Гранберга.*– М.: Финансы и статистика, 1990.–383с.
